

A szociális munkást képző iskolák színvonalának biztosítása az Egyesült Államokban

A liberális oktatási rendszer sokak szerint azt jelenti, hogy bárki bármit taníthat. Ez persze igaz — a kérdés csak az, hogy a képzés eredményét, az oklevelet a társadalom, illetve a munkaerőpiac elfogadja-e. Ennek megfelelően még az Egyesült Államokban is, ahol pedig az európainál sokkal kisebb a központi szabályozás szerepe, meg lehetőségen szigorú és kötött rendszer működik az oktatási intézmények és képzési programok *színvonalának* garanciája érdekében.

Ha egy intézmény a képzését, illetve az itt adott diplomát elfogadhatóvá, hitelt érdemlővé akarja tenni, ehhez már a képzési program kidolgozása során messzemenően figyelembe kell vennie a „tantervi irányelveket” (Curriculum Policy Statement), továbbá a *képzési programját hitelesíttetnie* (akkreditáltatnia) kell. A hitelesítés szabályait utoljára 1988-ban foglalták össze egy közel 200 oldalas kézikönyvben.¹ A továbbiakban az irányelv-kialakítás és az akkreditálás legfontosabb intézményeit, testületeit, és a folyamat főbb állomásait ismertetjük, azaz elsősorban *formai és módszerbeli* kérdésekkel foglalkozunk. A tartalmi kérdésekre — így például a tantervek, minimum-követelmények tartalmára — folyóiratunk más helyén visszatérünk, illetve kérésre minden rendelkezésünkre álló információt az érdeklődőknek átadunk.

A szabályozás legfontosabb szereplői

— Az U. S. Department of Education, azaz az Oktatásügyi Minisztérium.

— A Council on Post-Secondary Accreditation (COPA), azaz a Felsőfokú Képzéseket Hitelesítő Tanács.² Ez központi (szövetségi) tanács, amely általa elismert helyi ügynökségekkel működik.

— A Council on Social Work Education (CSWE), azaz a Szociális Munkás Képzés Tanácsa, amely a képzésben érdekelt iskolák és szervezetek képviselőiből tevődik össze.

— A CSWE különböző bizottságai, mindenekelőtt a Commission on Accreditation (Hitelesítő Bizottság), valamint a Commission on Educational Planning (Oktatástervezési Bizottság).

A programok színvonalának megállapításában, elfogadhatóságuk igazolásában a Hitelesítő Bizottságnak különleges szerepe van. E bizottságnak 25 tagja van, akiket a CSWE elnöke három évre nevez ki. Évente körülbelül a tagok egyharmada cserélődik, azaz a bizottsági munka folytonosságát biztosítják. A tagok közül legalább 16 már akkreditált szociális munkásképző program főállású oktatója. Két tag a „nagyközönséget” képviseli, azaz nincs szociális munkás végzettségük, és nem végeznek ilyen típusú munkát. A többi hét tag egyetemi hallgatók és szociális munkások közül kerül ki. Az elnöknek ügyelnie kell arra, hogy a bizottság összetétele reprezentálja az etnikumokat, nemeket, földrajzi területeket, a különböző jellegű és tartalmú tapasztalatokkal rendelkező, illetve különböző beosztású oktatókat.

A hitelesítés értelmezése általában

Az akkreditálás az USA felsőfokú képzésében széles körben elterjedt gyakorlat. Az eljárás követelményeit a COPA, illetve az Oktatásügyi Minisztérium határozzák meg. A hitelesítés egyik funkciója az, hogy segít a képző intézmény szakembereinek saját oktatási programjuk értékelésében és továbbfejlesztésében. A másik fontos funkciója az, hogy a külvilág, a nyilvánosság számára azonosítja azon intézményeket vagy oktatást nyújtó egységeket, amelyek elérik vagy felülmúlják az általánosan elfogadott oktatási standardokat.

A hitelesítés olyan folyamat, amelynek során a felsőfokon képző intézmények (egységek) szakemberei egyrészt saját oktatómunkájukat értékelik, másrészt kikérik kollégáik független véleményét. A folyamatban többnyire a következő szakaszok követik egymást: (1) Az adott egység világosan megfogalmazza saját képzési céljait. (2) E célok fényében megvizsgálja saját tevékenységét (self-study). (3) Külső, független kollégák (peers) egy csoportja a helyszínen értékeli az intézmény tevékenységét, a tapasztalatokat egybevetve az intézmény önmagáról adott képével (on-site evaluation). A független csoport jelentést tesz a hitelesítésre jogosult testületnek. (4) A testület döntést hoz arról, hogy az oktatási intézmény illetve egység tevékenysége megfelel-e a hitelesítéshez szükséges standardoknak.

A hitelesítés követelményei a szociális munkában

A COPA és a Minisztérium követelményei értelmében a CSWE Tervezési Bizottsága dolgozza ki a tantervi irányelveket (Curriculum Policy), a minimum-követelményeket, illetve azokat a standardokat, amelyek alapján a szociális munkást képző programok értékelhetők. A CSWE Hitelesítési Bizottsága dolgozza ki a hitelesítési standardokat, politikákat és eljárásokat. A hitelesítés értékelő standardjai a tantervi irányelveket magukba építik.

Mindkét bizottság a CSWE Igazgatótanácsa elé terjeszti javaslatait. E javaslatok alapján hozza meg az Igazgatótanács állásfoglalásait és

döntéseit. E döntéseket és állásfoglalásokat külön kidolgozzák az ún. Baccalaureate Degree fokozatot nyújtó Szociális Munkás Képzési Programra (ami négy év alatt szerezhető meg, és nagyjából a mi főiskolai végzettségünknek felel meg), mind pedig az ún. Master's Degree-re, ami már valamilyen Baccalaureate fokozatra épül, és nagyjából a mi egyetemi doktorátusunkkal egyenértékű. A továbbiakban csak az általános — azaz mindkét fokozatra érvényes — követelményekkel foglalkozunk.

A hitelesítés során megkülönböztetik az ún. *eligibility* azaz „elfogadhatósági”, alkalmassági *standardokat*, amelyek arra vonatkoznak, hogy az intézmény egyáltalán kérheti-e a hitelesítési eljárást, és az ún. *evaluative* vagy értékelő *standardokat*, amelyeknek tehát meg kell felelni ahhoz, hogy az intézmény programját hitelesítsék.

A program *hitelesítésre elfogadhatóságának* van egy sor formai előfeltétele. Alapkövetelmény, hogy a programot nyújtó intézmény maga törvényesen, az összes helyi, állami és szövetségi törvénynek és szabálynak megfelelően, a felsőfokú képzés törvényileg engedélyezett intézményeként működjen, illetve jogosult legyen megfelelő (Baccalaureate vagy Masters) fokozat megadására. Az alkalmasság feltétele, hogy legyen megfelelő egyetemi fokozattal rendelkező igazgató, legyenek megfelelően képzett oktatók, legyen meghirdetett program. Ha az intézmény *kéri a hitelesítést*, akkor már *befejezett programja* kell, hogy legyen — azaz senki nem vállalkozik arra (az eddigi magyar gyakorlattal szöges ellentétben), hogy papírforma, szóbeli vállalások alapján döntsön egy programról. Úgy vélik ugyanis — e sorok írója szerint helyesen —, hogy a végeredményt lehet csak minősíteni, az ígérvényt nem. A program akkor jó, ha a végzett vagy végzős hallgatók megfelelően képzettek. Már akkreditált programok esetén a Hitelesítő Bizottság is *kezdeményezhet felülvizsgálatot*, ha felmerül a gyanú, hogy az intézmény nem a hitelesítési standardoknak megfelelően működik. Ebben az esetben is ki kell kérni azonban az intézmény vezetőjének engedélyét.

A magyar olvasó számára az egyik legsajátosabb vonás az, hogy egyáltalán csak olyan intézmény kérhet hitelesítést, amelynek határozottan kifejezett, rögzített „affirmatív akció” politikája van mindenfajta megkülönböztetéssel szemben, legyen az faji, bőrszín szerinti, vallási, nemi, etnikai, származási, fogyatékoság vagy kor szerinti diszkrimináció. Azaz ez nem értékelési kritérium: ha nincs biztosíték az intézmény diszkrimináció-mentességére, hozzá se kezdenek a vizsgálathoz.

Az *értékelő standardok* roppant sokrétűek, részletesek, tartalmiak is, formaiak is. Az inkább „formai” követelmények között szerepel rengeteg olyasmi, hogy egyáltalán megvan-e a program autonómiaja költségvetésileg, a személyzeti politikában, a program megalkotásában; hogy milyen hosszú ideig kell tartania a képzésnek; hány és milyen felkészültségű és végzettségű tanár, milyen vezető kell; milyen előképzettséggel lehet hallgatót felvenni; milyen és mennyi forrás szükséges, beleértve az olyan fizikai feltételeket is, mint a könyvtár vagy a megfelelő elhelyezés(!).

Magam sem tudom, hogy tartalmi vagy formai követelménynek tekintsem azt az apróságot, hogy az oktató terhelésének megállapításánál figyelembe kell venni azt az időt, amit a ténylegesen leadott órákon kívül a következők igényelnek: „tanácsadás a hallgatónak; gya-

korlótérek kiválasztása, értékelése; a gyakorlati terek és a hallgatók közötti kapcsolat biztosítása; a hallgatók teljesítményének értékelése; adminisztratív kötelezettségek; a program céljainak megvalósítását segítő közösségi kötelezettségek; szakmai szervezetek munkájában való részvétel; szakmai fejlődéshez szükséges idő”, amibe a kutatás, publikálás, egyéb tudományos tevékenység mind beletartozik. Ezenkívül a teljes állású oktatók feladata a működő programok folyamatos értékelése, fejlesztése stb.

Az inkább „tartalmi” követelmények között szerepel, hogy van-e világosan megfogalmazott képzési cél, s van-e határozott elképzelés a „kimenetről”, az eredményről. Részletesen vizsgálják, hogy a tanterv megfelel-e a Curriculum Policy Statement-nek, azaz a tartalmilag rögzített tantervi irányelveknek. Ezek többek között tartalmazzák a kívánatos előképzettséget a humaniorákban (liberal arts); a főbb ismeretkörök és készségek minimum-követelményeit; a gyakorlat megismerésének szinte minden feltételét, beleértve a gyakorlatban töltött órák minimális számát, a tereptanárok feladatait stb. Vizsgálják, hogy megfelelően rögzítettek-e, és megfelelően érvényesíthetők-e a tanárok és a diákok legkülönbözőbb jogai. (Érdekes módon az érdekvédelmet szolgáló szervezkedési szabadság jogának biztosítása csak a diákok esetében értékelési kritérium. Utána kellene nézni, hogy az oktatók esetében ezt azért nem említik-e külön, mert természetesnek tartják.)

A diszkrimináció hiánya természetesen értékelő kritériumként is megjelenik, de itt azt is vizsgálják, hogy ténylegesen milyen konkrét, folyamatos szervezési, pénzügyi és tartalmi erőfeszítéseket tesznek a kulturális (faji, etnikai stb.) sokszínűség érvényre juttatása érdekében, illetve azért, hogy minden téren (oktatóknál, hallgatóknál, tananyag-nál) érvényesüljön ez a méltányosság. Ugyanilyen hangsúllyal és tartalommal szerepel a nőekkel kapcsolatos méltányosság érvényesítése is.

Az értékelés nem akar konzerválni. Ezért az is értékelési kritérium, hogy van-e az intézményben kísérleti vagy innovatív program — beleértve azt is, hogy ennek értékelését az intézmény a maga tevékenységébe beépíti.

A hitelesítési eljárások

A hitelesítés minden mozzanata részletesen szabályozott. Ezúttal is csak néhány figyelemreméltó vonást emelünk ki.

Mind a *saját minősítés* (self study), mind a *helyszíni látogatás* (site visit) esetében pontosan leírják, hogy mit jelent a vizsgálat vagy értékelés, milyen felkészülés kell hozzá, mi a tartalma stb. A helyszíni látogatásnál az elfogulatlanságot óriási körülményekkel biztosítják. Sőt, e látogatásra külön *felkészítenek*. Ugyanígy ügyelnek a jelentések bizalmas jellegére, arra, hogy senki ne lépje túl a hatáskörét.

A hitelesítő bizottságnak lehetnek pozitív akciói (felvesz valakit az akkreditációra jelöltek, vagy akkreditálandók közé; megadja az első akkreditálást, illetve re-akkreditál stb.) — és lehetnek a képző intézményt negatívan érintő akciói (nem fogadja el a hitelesítésért jelentkezést, megtagadja a hitelesítést vagy re-akkreditálást stb.). Az ún. negatív akciók esetén az intézmény újratárgyalást vagy felülvizsgálatot kérhet a bizottságtól.

Ha mindezt jogi nyelvre fordítanánk le, akkor azt kellene mondani, hogy a bizottságnak engedélyező és tiltó jogköre van, s hogy minden kedvezőtlennek ítélt döntés esetében jogorvoslatot lehet kérni. A magyar értelmező számára a nehézség az, hogy itt a jog nyelve nem alkalmazható. A „liberalizmust” épp az jelenti, hogy tanítani engedélyek nélkül is lehet. Az akkreditálást *semmilyen jogszabály nem teszi kötelezővé*. Épp ezért nincs igazi jogorvoslat, a döntést felülvizsgáló független bíróság sem. Az akkreditáló bizottság hatalma nem támaszkodik jogszabályra — és mégis óriási. *Tanítani ugyan lehet akkreditált program nélkül — csak nem érdemes*. A szakma informális ereje ugyanis akkora, hogy a nem hitelesített képzésből kikerülő hallgatót valamirevaló munkahely nem fogadja el — noha nincsenek képzettségi feltételek, FEOR előírások. Ezért aztán a nem akkreditált programok vonzereje, presztízse is igen csekély. A mai magyar változások fényében ebből most csak egyetlen tanulságot vonnék le: *a dereguláció nem szabályozatlanságot kell, hogy jelentsen, hanem azt, hogy adminisztratív-hatalmi szabályozás helyett szakmai tekintélyre támaszkodó szabályozás alakul ki*. Ezt azért tartom fontosnak, mert félok, hogy a hatalmi túlszabályozást érthető okokból elutasító deregulációs szenvedélynek szakmai standardok és garanciák eshetnek áldozatul. Persze, ahhoz, hogy a szakmai tekintélyre lehessen támaszkodni, azt először meg kell teremtenünk . . .

F. Zs.

Jegyzetek

1. Commission on Accreditation: Handbook of Accreditation, Standards and Procedures. CSWE, March 1988.

2. A fordításban a „felsőfokú képzés” helyett pontosabb lenne egy szokatlanabb kifejezés, a „középfokot követő képzés”. A nyugati világban szaporodnak a nem-hagyományos, hosszabb és rövidebb ideig tartó, rugalmasan egymásra épülő képzési formák.